

Georg Brandes' tale i Sorø

Taler

Georg Brandes
Kritiker og litteraturforsker

Sted

Sorø

Omstændigheder

Talen er holdt i juni 1902, men den præcise dato kendes ikke.

Sejrens Gudinde stod med sit Skjold i Haanden og ventede paa, hvilket Tal hun skulde indridse. Saa skrev hun Tallet 1901. Aaret 1901 er et Mærkeaar i det danske Folks Historie. Idet Folket traadte over det ny Aarhundredes Tærskel, blev det for første Gang Herre i sit Hus. Huset var vel mindre rummeligt end ved de foregaaende Aarhundreders Begyndelse, men det var mangfoldige Gange bedre indrettet, og det var første Gang Folkets Hus. Folket fik ikke det Hus ved kongelig Naade som Landboreformen i det 18. Aarhundredes Slutning, fik det ikke til givende som Forfatningen i 1849. Nej, det satte en Indkvartering paa Døren, hvis Anmasselser ikke mer var til at døje, og hvis Forhold til Kassen havde ladet meget tilbage at ønske. Folket rankede sin Ryg, tog sit eget i Besiddelse og satte sig for Bordenden.

Til Opnaelse af dette Selvstyre har Venstre og Arbejderne samvirket i en Menneskealder. Skal de skilles nu, da den første Sejr er vunden? Der er baade i Venstre og i Socialdemokratiet Stemmer nok, som løfter sig derfor. Jeg løfter ikke min. Jeg vilde betragte Splittelsen som et Tegn paa Nedgang.

Det var trist, om det skulde lykkes at faa Klassehadet til at flamme mellem Bønder og Arbejdere. Vi Studenter vil ikke være med til at hidse det; vort naturlige Hverv er her at være det forenende Element. Saavel Bønder som Arbejdere er Menigmand, og vi er Menigmands naturlige Venner, Lærere og Talsmænd.

Et af de dummeste Tidens Tegn i Danmark har længe været Uviljen mod Kjøbenhavn, Landets Uvilje mod den store By. Denne Uvilje er gaaet saa vidt som til at negte Byen nødvendige Hospitaler. Sligt er Kulturhad, uværdigt for et Demokrati. Det vil vi ikke vide af; det skal have Ende.

Et andet uheldigt Tidens Tegn har været voldsomme socialdemokratiske Angreb paa Venstre. Arbejderpartiet bør fornuftigvis ikke gøre Venstremænd det altfor vanskeligt at præke Sammenhold med det. En Venstremænd kommer i en latterlig og i Længden. umulig Stilling, naar han Søndag erklærer sig for Arbejderpartiets Ven og Mandag bliver skældt ud i dets Presse. Systemskiftet har endnu ikke kunnet være andet end en Signalforandring. Det ny Ministerium bør naturligvis følges med aarvaagen Kritik; der maa sørges for, at Skiftet ikke bliver et Navneskifte, saa der serveres os samme Fusel med ny Etiketter. Men Ministrene bør ikke paa Forhaand møde Mistillid, og i Kritiken bør Venstre og Socialdemokrater helst virke i Fællesskab, ikke mod hinanden.

Visselig har Bonden og Arbejderen ikke uden videre Interesser tilfælles. Den, som har Jord, er født konservativ. Den, som kun har sine Hænder, er født radikal. Men Landarbejderen lader sig ikke organisere i Fagforeninger som Byarbejderen; hans Attraa er heller ikke saa meget højere Løn som et Stykke Jord. Han vil forhaabentlig efterhaanden faa sit Stykke Jord, og Modsætningen mellem Bonden og Landarbejderen aldrig blive skarp. Vi har haft nok af letsindige, mislykkede Strejker og Udespærringer.

Bonden behøver slet ikke at skræmmes. Læren om Samfundets Overtagelse at Produktionsmidlerne forkyndes ikke af vore Socialister, og selve Bøndernes Andelsforetagender er et ypperligt Stykke virkelig Socialisme.

Bønder og Arbejdere, Landbefolkning og Bybefolkning er desuden nær beslægtede og ganske henviste paa hinanden.

Af Kjøbenhavns Befolkning er kun Halvdelen født i Kjøbenhavn, en Kwart er født paa Landet. Af Danmarks hele Bybefolkning er en Tredjedel født paa Landet. Dybere er Svælget ikke mellem Land og By. Og da Bonden skal afsætte sin Avl i Byerne, kommer det ham til gode, naar det gaar Byernes Arbejdere godt.

I ethvert Fald Studentersamfundet tager nødigt Parti i Stridigheder mellem Venstre og Arbejderne. Vort Hverv er det at bringe Oplysning til dem begge, videnskabelig Kultur til dem begge. Dertil har sigtet Arbejderundervisning, Smaaskrifter, Correspondancer, de talrige og stedse stærkere besøgte Foredrag rundt om i Landet.

Vi Studenter har her optaget og udvidet Højskolernes Arbejde. Ja man kan sige, at Universitetsudvidelsen og Studentersamfundets Stræben betegner en Art flyvende Højskolevirksomhed, i Modsætning til den stillesiddende, under hvilken der stundom var Fare for, at Holger Danskes Skæg groede fast i Stenbordet.

Ved Højskolerne har man nu og da set paa den nylig i Værk satte Foredragsvirksomhed med mindre venlige Øjne. Hvor dette er Tilfældet, turde det være et Svaghedstegn. Vi for vor Del ser ikke paa Højskolerne med nogen Uvilje, end ikke naar de direkte eller indirekte har behandlet os ilde. Aldrig har vi gengældt Angreb fra Højskolerne, aldrig endog besvaret dem. Vi véd nemlig, at Højskolerne har banet os Vejen; vi véd, at Grundtvigs Livsværk er en af de Hjørnestene, paa hvilke det Danmark, som bestaar, er bygget. Vi anerkender hans geniale Blik og hans Tilhængeres frugtbare Stræben. Grundtvigianerne svarer til Troen og Fortiden; vi er Haabet og Fremtiden.

Forskellen mellem den Dannelse, der udgaar fra Højskolerne, og den, der udgaar fra os, er en dobbelt. Den lader sig sammenligne med Forskellen mellem den Astronomi, Tycho Brahe lærte, og den, som Kopernikus troede på.

For Grundtvig var Danmark Midtpunktet, som for Tycho Jorden var Midtpunktet. Gud behøvede Danmark. Vi er gennemtrængte af Tanken om Danmarks Lidenhed paa Jordkloden, som Kopernikus var af Tanken om Jorden som et Fnug i Verdensaltet – og vor Opfattelse af Danmark som Krigsmagt er betinget deraf.

For Grundtvig som for Tycho Brahe skulde Sandheden stemme med den religiøse Overlevering. For den grundtvigske Opfattelse gives der derfor Aand i udpræget Modsætning til Natur. For os er Alt Natur; al Aandsvidenskab er Naturvidenskab, ogsaa Historien. Der gives for os ikke naturlig Historie og overnaturlig Historie i Modsætning til hinanden. Al Historie er naturlig.

Dette er den anden Grundforskel mellem Højskolernes Verdensopfattelse og vor. Vi angriber ikke deres Livssyn; saalænge det tilfredsstillende store Lag af Befolkningen, har det Krav paa vor Respekt. Paa den anden Side bør Højskolerne ikke spille Tid paa at angribe vor Undervisnings naturvidenskabelige Grundlag. Gør de det, kommer de til at bide i Granit.

Langt fra at nedslaa er vort Livssyn opløftende. Er selve Jorden et Fnug i Verdensaltet, hvad gør det da, at Danmark kun er et Fnug paa Jorden! Vi dyrker Landet med den Alvor og Andagt, som man nærer for sit Hjem. Og fremdeles: Dersom alt det Hellige er verdsligt, saa er til Gengæld det Verdslige helligt. At staa paa Naturens Grund er at staa paa hellig Grund.

I Bønder! Jorden er os hellig. I Arbejdere! Arbejdet er os helligt.

Selve Opdragerkaldet er et helligt Kald; thi Ungdommen er os hellig. Barndommen er os hellig.

Vuggen er mere hellig end Alteret, Og den er det, ligegyldigt om Barnet deri er ægte eller ej.

Vort Syn gaar da dybere og er mere omfattende end Højskolernes. Men vi har kun gode Følelser for dem.

Højskolernes Lysgud er Loke, der efter Grundtvigs Opfattelse var en nordisk Alf, hvis Navn betyder Lue. Lun og moderat, som han var, fik han Ry for Snedighed, stod sig godt med Freja; thi som Grundtvig siger: »Snildheden er Damernes naturlige Medhjælper«; derfor stod Frejas Fjederham stadig til hans Tjeneste. Han saas ogsaa tidt i Fællig med Krigsguden Thor og gjorde mange Farter med ham.

Vor Lysgud derimod er Prometheus, der stjal Ilden fra Himlen og bragte hele Menneskeheden Lys.

Dog Frihed for Loke saa vel som for Prometheus! Frihed for nordisk Oplysning som for almenmenneskelig Kultur!

Bønder, Arbejdere, Studenter! Det ny Aarhundrede er kommet. I det vil vi bygge det ny Danmark. Vi vil opføre det paa det gamle Danmark, som ligger om os i Juniskønhed, dette Danmark, der altid ejede sine Søers Sølv og sine Morgenrøders Purpur, Fiskeskæls glimt og Fuglesangsløst, Bøgenes Hvælv, Kornmarkernes Skælven, Havets forfriskende Brus.

Det ny Danmarks Grund skal 5te Juni være, Aanden fra 1848. Vi opfører det af

vor Ungdoms Forsætter og vor Manddoms Daad. Vi giver det vore Skoves Dybde, vore Idealers Højde, og frit skal det være som Blæsten, der suser derover. Vi tager Minderne om vor Skam og vore Nederlag med derind; dem tør vi ikke glemme.

Saa opfører vi det ny Danmark med dets Reder, dets Telte og dets Hjem og bringer vore nationale Skatte derind, Harpen fra Island, Folkevisens Ridderminder, det Alt fra Holbergs Vid til Hørups stejle Trods. Der er Elektricitet derinde som aldrig i det gamle Danmark. Fra Skolestuen klinger Børnelatter, fra Kvindelæber en Opmuntring til Kækhed, fra Folkemøderne sunde Tanker i Frisprog. Og den store Væverske, Folkets kunstneriske Fantasi, skal væve Tapeterne derinde. Stolt skal Huset blive, og altid skal det danske Folk forblive Herre i sit Hus.

Kilde

Brandes, G. (1920). Taler. København og Kristiania: Nordisk Forlag.

Kildetype

Dokumentation i bogværk

Tags

Festtale

URI

<https://www.dansketaler.dk/tale/georg-brandes-tale-i-soro>